
Укладач
Юрій Винничук

ЛЬВІВСЬКА АНТОЛОГІЯ

Від давніх часів
до початку XX сторіччя

I
ТОМ

Харків
«ФОЛІО»
2013

ПЕРЛИНИ ЛІТЕРАТУРНОЇ ЛЬВІВЩИНИ

Якось так сталося, що Львів черговий раз пасе задніх, бо інші регіони України давно вже видавали антології своєї літератури, і тільки література Львівщини перебувала в якихось нереалізованих планах і намірах. Принаймні проекти такої антології раз по раз вигулькували у різних списках і поданнях, та ніколи не були зреалізовані.

Але, з другого боку, антологія Львівщини — найважча для упорядкування і видання. Щоб представити її гідно у всьому розмаїтті, треба б не двох-трьох томів, а доброго десятка. Бо якщо порівняти кількість книжок і часописів, які видавалися у різні часи у Львові та Києві, то Львів буде на першому місці. В середні віки тут видавали літературу на кількох мовах, а в ХІХ ст., коли в російській Україні вийшов лише один україномовний часопис «Основа», який проіснував лише два роки, у Львові таких часописів було видано сотні. І вже у 1920—1930-х роках знову бачимо дозовану кількість советських періодичних видань і знову ж таки сотні львівських.

Відтак створювати антологію літератури Львова надзвичайно важко через те величезне розмаїття матеріалів, з яким доводиться працювати. А крім того, не все ще перекладено з літературної львівської спадщини, яка була творена латинською та польською мовою. Вихованці західних університетів Юрій Котермак (Дрогобич), Павло Русин з Кросна, Себастьян-Фабіян Кльонович, Миколай Рей, Симон Симонід (Шимон Шимонович), Симон Пекалід, брати Зиморовичі — Бартоломей і Симон — усі вони творили то латиною, то польською, але проявили себе великими патріотами Русі.

Давньою писемною українською мовою творили в XVI—XVII сторіччях викладачі школи при Успенській церкві — Лаврентій і Стефан Зизанії, Кирило Транквіліон Ставровецький, Іван Борецький, Памво Беринда, Йоаникій Волкович. А ще Іван Вишенський, Юрій Рогатинець, Мелетій Смотрицький.

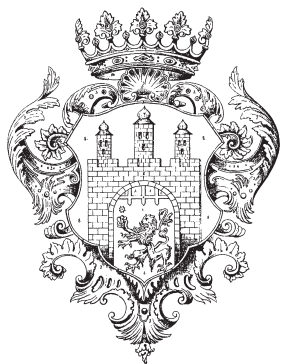
Наприкінці XV ст. у Львові з'явилися перші книгарні, а деякі заможні міщани укладали свої власні книгозбірні. Ба навіть перші друкарні були українські. Іван Федоров надрукував у 1573—1574 роках найстарішу книгу в Україні.

Перші сценічні твори українською мовою теж з'явилися у Львові. То були інтермедії «Продав kota в мішку» та «Найліпший сон», які увійшли в польську містерію Якуба Гаватовича в 1619 р. Кирило Транквіліон-Ставровецький, який вчився у Львові, а згодом, у 1580-х роках, був викладачем грецької і старослов'янської мов у Львівській братській школі, писав давньоукраїнською мовою, наближеною до народної. У 1646 р. вийшла збірка його прозових і віршованих творів «Перло многоцінне».

Завдяки великому подвижникові Іванові Левицькому, який уклав ґрунтовну бібліографію українських видань у Галичині, включно з детальним змістом кожного часопису, маємо змогу отримати повну картину літератури XIX ст. Але не вся ця література ще прочитана і досліджена.

Перший том цієї антології завершується літературою початку XX ст. і знайомить читачів не тільки з українськими класиками, але й з менш відомими авторами та класиками польської і австрійської літератури, які були пов'язані із Львовом і Львівщиною. Представлені тут також народні казки, літературні казки й оповідання, які зацікавлять широкі читацькі кола.

Юрій Винничук

Під псевдонімом Ігнатій з Никлович видав збірку «Казки» (Львів, 1861).

ПЕРЕМОЖЕЦЬ ЗМІЇ І ДРАКОНА

Був один воячок, служив у цісаря кільканадцять літ, аж до старості. Відтак вислужився, іде геть в тім мундирі в дорогу. Зустрів його старець на дорозі:

— Воячку, воячку! Обдарить мене чим.

— Старче Божий! Чим я тебе обдарую, коли я не маю нічого, хіба два крейцари простих.

Дав йому один крейцар.

Зустрів його старець знову на дорозі:

— Воячку, воячку! Обдарить мене чим.

— Старче Божий! Чим я тебе обдарю, коли не маю чим, там мене старець зустрів, то дав йому один крейцар, на і тобі крейцар.

Зустрів його старець і третій раз на дорозі:

— Воячку, воячку! Обдарить мене чим.

— Чим же тебе обдарю, були два старці, дав я їм два крейцари, тепер не маю нічого. — Урізав йому плаща кусень: — Візьміть, залатаєте сукенку свою.

Той старець взяв і пішов від нього геть. Прийшов воячок до такого міста, де люта змія людей поїдала. От його покликав король до себе і каже:

— Воячку! Іди на варту, як переночуєш в церкві, дам ти полумисок грошей.

А змія люта власне усю ту варту, котра коло церкви вартувала, і поїдала. От він ходить собі під церквою та й плаче, приходиться до нього старець, питає:

— Чого ти, воячку, плачеш?

Повідає:

— Виправив мене монарх на варту, а мені буде тутки смерть.

— Стань собі наліво коло дверей коло церкви, не бійся, нічого тобі не буде.

Прийшло опівночі, такий грім у церкві, що церква завалює, стала змія шукати вечерю, не може найти, з великим вогнем стала по церкві лігати, шукати, не може ніде найти. Вибила дванадцята година, вона собою вдарила у труну і зникла. Питає на другий день монарх:

— Чи жиє він?

Повіли монарху, же жиє, а він ся дуже втішив. Так же і на другу ніч король обіцяв хлопцеві тацю грошей. А воячок став собі знову коло церкви і плаче, тяжко тую ніч перебути. Приходить до нього старець та питає:

— Чого ти плачеш?

— Тамтої ночі не згинув, тепер певно згину.

— Не бійся нічого, стань наліво.

І тої ночі змія знову шукала, сипала огнем всюди, не могла найти, вдарила у труну і згинула. Ще і на третю ніч послав його монарх, обіцяв йому три полумиски грошей. Як вийшов до церкви, став та й плаче, та повідає до старця:

— Така і така річ, тепер певно згібну.

— Стань собі за святого Николая, змія буде дуже люта, побіжить поза церкву дивитися, а ти тоді заляж на її місце в труні.

Так він і зробив, і от, коли змія вернулася та схотіла лягти у труну, аж бачить, а в тотій труні вояк горілиць лежить. Вона йому каже:

— Устань!

А він не встає. Кричить:

— Зараз встань!

Не встає. І третій раз закричала, а він не встає, за четвертим разом спала з той змії одежа на землю, така шкарадна, як хмара, а вона перетворилася на вродливу панну з золотим волоссям, що аж блиск від неї б'є. Вона в закляттю була, а він її визволив. Підняла його з труни і так його украсила, що вся одежа на нім золота стала, що ніхто не міг пізнати, хто він є — чи принц, чи

звичайний вояк. Де своїми руками провела, все золоте стало. А в церкві така ясність настала, що неможливо дивитися.

Дала на другий день варта монарху знати, що в церкві така ясність, не знати, що то є. Монарх сів у карету і поїхав до церкви, дивитися, що там ся робити. Приїздить туди, відчиняє церкву, дивиться, а там така ясність, така краса, що неможливо дивитися, і він дуже зрадів, взяв обох попід боки, і до карети своєї запровадив. Завіз їх додому, велика утіха настала, і бал великий почав той король справляти, приходять і той старець на той бал, і спізнав його зараз воячок. Дав йому зараз той старець перстень на руку:

— Що тільки будеш потребувати, то досить лише той перстень покрутити, і зараз воно збудеться.

А недалеко в сусідньому королівстві було місто одно, а в тім місті дракон людей поїдав. Хлопець то як учув, зібрався там їхати. Покрутив той перстень і забажав собі таку силу дістати, аби тоту змію забити, аби люд не поїдала. Приїхав до того міста, до тої скали, де той дракон сидів, став собі на лівім боці. Як прийшов полудень, виставив дракон голову одну із тої скали, вояк її стяв, дракон виставив другу, він стяв і другу, як виставив третю, він почав рубати, але голова не рубається.

Тим часом виїхав тамтешній принц на полювання і побачив цей бій. Мав він з собою фузію (рушницю) і шаблю, і відразу кинувся на поміч. А був то лицар такий міцний, що як шаблею рубне, то аж вітер свище. І так вони стяли сім голов дракона. Із великою радістю вийшли із міста всі люди і стали хвалити Господа Бога. Така велика радість була, що того дракона вдалося забити, бо був би весь люд з'їв.

Коли принц і вояк прощалися, то запхали ножика в бука.

— Як хтось із нас загине, то кров з ножа закапає.

І рушив принц далі на лови, але незабаром заблукав і потрапив на берег моря, аж дивиться, а там гора скляна, а по тій горі три панни ходять, одна має убрання золоте, друга діамантове, третя срібне. Тоті панни увиділи його, і найстарша повідає:

— Он принц, котра би пішла за того принца?

— Я не піду, — відказує середуща.

— І я не піду, — каже старша.

А наймолодша повідає:

— А я піду.

Кинула хустку через море, він ся хустку вхопив, перейшов через море на скляну гору. Наймолодша взяла його попід боки і ходять собі по скляній горі. Він дуже засумував на тій горі, а вона йому почала говорити:

— Чого ти собі сумуєш?

— Сумую собі, що я з свого краю пішов, а не знаю, де він є, в котрім боці.

— Не сумуй, як пошлюбиш мене, то поїдемо з тобою до твого краю. А щоб ти знав, що я ще маленька була в колиці, коли моя мати за тебе оповідала, що ти будеш мій.

Привела його до своїх палаців, там палаци були такі великі, що три дні ходив, поки тоті палати обійшов. Як обійшов, так вийшла її мати:

— Вітай, королевичу, як ся маєш? Я стільки літ на тебе чекала, аби я тут тебе дістала.

А йому тота панна веліла повідати:

— Заскоро мене вітаєш, завтра вранці будеш вітати о дев'ятій годині.

Завела його тота панна до одного покою, тамка була кадка води сильної, дала йому пити:

— Пий, аби завтра о дев'ятій годині, як ся буде вітати з тобою, відразу її стяв, бо вона би тебе згубила.

А вранці панна винесла таку шаблю, що дванадцять хлопів не могло її підняти, а він як ся тої води напив і ту шаблю взяв, то ту бабу зараз ізтяв. Тамка зараз весілля з тою принцесою зробив, а після того сіли в карету і поїхали туди, де воячок був. Приїжджають, а з ножика кров капає.

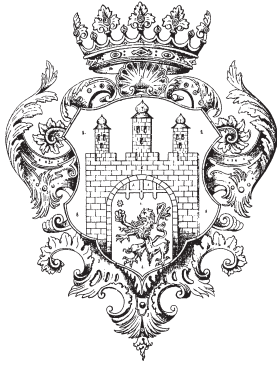
— Ого! Вже мій товариш не живе, — повідає своїй жінці.

— Не переживай, якби я знала, де він похований, то врятую, бо маю воду цілющу і живущу і зможу його оживити.

А воячка його рідна жона забила, бо змовилася з міністром і вже з міністром жила.

От принц із своєю дружиною приїхали до того міста і питаються, де похований той лицар, що дракона забив? Вказали йому, відкопав тіло його, принцеса взяла води цілющої і живущої, зараз його оживила. А принц з лютості великої вихопив шаблю, влетів зараз у палац того міністра і тоту принцесу зрадливу стяв.

А воячка забрали вони із собою на скляну гору, і воячок середу панну собі за жінку взяв, і так оба королями були, оба ся не боялися, бо мали воду цілющу і живущу, і дужу.

Казки в запису Івана НАУМОВИЧА

ЧОРТ НАЙМИТОМ

В одному селі був один дуже богобійний і милосердний чоловік, що не минув ніколи бідного, щоби йому не подати грошика, а крім того кожного дня ставив перед хатою на столі миску страви, для переходячих голодних. Тодги ходив іще Господь Ісус Христос по світі, а ходив также собі і чорт, дух святий при нас грішних, щоби собі де яку людську душу для пекла придбати. Набігавшися одного дня по кількох селах, а не найшовши для себе нічого, чорт так дуже приголоднів, що прийшовши під хату того богобійного чоловіка, осмілився зайти на подвір'я, сів за стіл до миски зі стравою і виїв все дочиста, і еще вилизав, хоть і добре о тім знав, що то страва для бідних.

А тодішніми часами чорти еще не були такі лихі, як теперішні, то як перевідав о тім їх старший Люципер, що він страву для бідних виїв, то дуже тим розсердився. І звелів, коли б той до пекла повернув, заперти перед ним двері, і осудив его, щоби три роки був на світі, за покуту, і щоби до пекла не смів повертати.

Тодішніми часами було дуже лихо на світі з тою панщиною. Пани мучили нарід гірш тої німої худоби, так що люди дуже бідні були. Перекинувся чорт у наймита, приходить до одного чоловіка, проситься на службу.

— Нащо мені наймита, — каже чоловік, — я сам не маю що їсти.

— Якби був до коней, — каже чорт.

— Е, — каже чоловік, — які то мої коні, лиш шкура та кости. Пасти нема чим, нема як собі ні хліба, ні паші зібрати, від понеділ-

ка до суботи женуть отамани на панщину, а в неділю набирай горівки із гуральні та вези. Сіно зогнило, ячмінь зріс, солома почорніла, не знати чим буде зимувати. Нащо мені наймита?

Йде до другого, і другий таке саме каже, і третій, і десятий. Аж прийшов до одного, що ніби був луччим господарем, та часто занепадав на дихавицю. І він йому каже:

— Ну, правда, мені би наймит здався, що ж, коли я сам не маю що їсти.

— Е, прийміть, прийміть мене, — проситься диявол, — якось ми переживимся.

— Ну, — каже господар, — останься при мені, но відай, не довго будеш, втечеш сам.

Як став чорт на службу, то за кілька дней коники того господаря стали, як кати. На панщині робив за двох і всего господарства доглянув, а до якої роботи став, то все йому якби горіло під руками. Поле поорав, поралив, що там диво, взялося тому господареві все дуже красно родити, що ніхто-би не був і повірив, що це той самий господар. На гумні наложив чорт стіжків, худібка примножилася, будівлі пооправляв і статки поробив складні та красні, що то аж панові в очі впало. А був то пан дуже лукавий, що не мав більшої утіхи, як докучати своїм підданам.

Приходить раз отаман, кличе господаря до двору. Господар йде, паде панові до ніг, а пан повідає:

— Мені казали, що ти, хаме, тепер такі коні маєш, що еще луччі, як мої. Чуєш, завтра рано щоби-сь мені тую скалу з гори цілу, як є, сюди на подвір'я привіз. А ні, то дістанеш батоги!

Господар упав панові до ніг, нічого і не каже, йде додому та й плаче:

— Як же я перевезу таку скалу? Де такий, щоби її на віз вложив, та якого воза і яких коней би до того потреба?

Прийшов додому заплаканий, а чорт-наймит питає його:

— Що ви, пане господарю, такі сумні?

— Ой, біда, так а так, — розказує йому все, як йому пан казав.

— Е, — каже наймит, — не журіться, якось то буде.

На другий день, еще господар спав, чорт ввалив скалу на віз, везе до двору.

Приїхав у браму, а пан очі свої забув, бо йому не треба було скали, лиш хотів допечи господареві, та щоби его мав за що бити. Побачивши, що той тако й на правду везе скалу, кричить здалека:

ЗМІСТ

ВСТУП	3
-------------	---

НАРОДНІ КАЗКИ ТА ЛЕГЕНДИ

Гнат КАРПИНСЬКИЙ	7
Казки в запису Івана НАУМОВИЧА	11
Казки в записах Івана ФРАНКА	25
Казки в записах Осипа РОЗДОЛЬСЬКОГО	31
Данило ЛЕПКИЙ	62

ДАВНЯ ПОЕЗІЯ

Григорій ЧУЙ РУСИН із Самбора	81
Адам ЧАГРОВСЬКИЙ	85
Себастьян КЛЕНОВИЧ	88
Ян ЩАСНИЙ-ГЕРБУРТ	95
Олександр МИТУРА	97
Касіян САКОВИЧ	99
АНОНІМНІ ВІРШІ З РУКОПИСНИХ ЗБІРНИКІВ XVII—XVIII СТОРІЧ	102
ПІСНІ ТА ВІРШІ НЕВІДОМИХ АВТОРІВ	113
ПОЕТИ XVIII СТОРІЧЧЯ	118
БУРЛЕСКНА ПОЕЗІЯ	122

ОПИСИ ЛЬВОВА І ЛЬВІВЩИНИ

Ян АЛЬНПЕК	131
Юст ЮЛЬ	134
Ян Тóмаш ЮЗЕФÓВИЧ	136
Петро АЛАБІН	138
Володимир БРОНЕВСЬКИЙ	144
Францішек ЯВОРСЬКИЙ	151

ДАВНЯ ПРОЗА

АНОНІМ	165
Томаш з Рави РУТЕНЕЦЬ	177
Бенедикт ХМЕЛЕВСЬКИЙ	180
Іван ВИШЕНСЬКИЙ	199
Стефан ЯВОРСЬКИЙ	202
Юзеф Максиміліян ОССОЛІНСЬКИЙ	207
Фрашки та фацеції	222

ПОЕЗІЯ ХІХ — ПОЧАТКУ ХХ СТОРІЧЧЯ

Стефан ПЕТРУШЕВИЧ	229
Маркіян ШАШКЕВИЧ	233
Іван ВАГИЛЕВИЧ	239
Яків ГОЛОВАЦЬКИЙ	243
Микола УСТИЯНОВИЧ	245
Антін МОГИЛЬНИЦЬКИЙ	250
Іван ГУШАЛЕВИЧ	253
УКРАЇНСЬКОЮ МУЗОЮ НАТХНЕННІ	256
Іван ФРАНКО	262
Володимир МАСЛЯК	269
Уляна КРАВЧЕНКО	272
Осип МАКОВЕЙ	278
Климентина ПОПОВИЧ-БОЯРСЬКА	284

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ	288
Василь ЩУРАТ	292
Леопольд СТАФФ	300
Дмитро ВІГОВСЬКИЙ	303
Богдан ЛЕПКИЙ	306
Петро КАРМАНСЬКИЙ	311
Степан ЧЕРНЕЦЬКИЙ	319
Василь ПАЧОВСЬКИЙ	326
Остап ЛУЦЬКИЙ	332
Сидір ТВЕРДОХЛІБ	341

ПРОЗА ХІХ І ПОЧАТКУ ХХ СТОРІЧЧЯ

Леопольд фон ЗАХЕР-МАЗОХ	347
Євген ЗГАРСЬКИЙ	375
Іван ГАВРИШКЕВИЧ	389
Федір ЗАРЕВИЧ	401
Орест АВДИКОВСЬКИЙ	405
Володислав ЛОЗИНСЬКИЙ	410
Омелян ПАРТИЦЬКИЙ	441
Стефан КОВАЛІВ	450
Іван ФРАНКО	462
Андрій ЧАЙКОВСЬКИЙ	478
Лев САПОГІВСЬКИЙ	509
Тимотей БОРДУЛЯК	514
Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ	521
Богдан ЛЕПКИЙ	528
Михайло ЯЦКІВ	553
Орест АВДИКОВИЧ	571
Антін КРУШЕЛЬНИЦЬКИЙ	584
Костянтин СРОКОВСЬКИЙ	587
Катря ГРИНЕВИЧЕВА	591

ЛІТЕРАТУРНІ КАЗКИ

Леопольд фон ЗАХЕР-МАЗОХ	599
Іван НАУМОВИЧ	602
Корнило УСТИЯНОВИЧ	610
Данило ЛЕПКИЙ	616
Стефан КОВАЛІВ	627
Остап ВАСИЛЕНКО	638
Василь ПАЧОВСЬКИЙ	651
Катря ГРИНЕВИЧЕВА	655